

ХУБИЛАЙ ХАН

Древен източен философ изрекъл мъдростта, че може да се завоюва империя, яздейки на кон, но не трябва с коня да се управлява империя. Това се отнася и до Хубилай хан, подчертавайки най-точно противоречивата му личност. И както в различните страни по различен начин се произнася името му, така различен е и той, съвместил в едно лице несъвместимости. Хубилай, чието китайско храмово име е Шидзу, действително завоювал империя яздейки кон, по военен път, но когато се наложило да я управлява се показал способен да еволюира, приемайки други ценности. От чисто прагматични съображения, за да може най-добре да покаже превъзходството си на завоевател на Китай, той възприел постиженията на силно отличаващата се от монголската китайска цивилизация.

Какъв всъщност е бил Хубилай хан -

завоевател или обединител на Китай?

Изтоковеди признават, че Хубилай като че ли остава в сянката на прославения си дядо Чингиз хан. Велик завоевател и държавен деец, най-велик деспот на всички времена, не знаещ състрадание към хората и към цели народи - това е дядото. Внукът напомня в много от своите исторически ходове на него. Чингиз хан е разбирал смисъла на познанието и е направил всичко, което зависи от него да образува внуците си, макар самият той да бил неграмотен. Пръв задължил монголските принцове да се занимават от невръстни с наука.

Около личността на Хубилай хан има много митове и легенди както в Китай, така и сред другите народи на Азия и Европа. Той бил интересен и за художествено изобразяване. Запазили са се много негови китайски рисунки, персийски мюсюлмански миниатюри и европейски манускрипти на Марко Поло. Навсякъде е различен - войнствен, смирен вярващ, мъдър философ, силен държавник, почитател на изкуството, ловуващ в степите. Трудно може да се открие общоизмерим шрих на лице или осанка, характеризиращ го като сложна, противоречива и нееднозначна личност.

Дълго и трудно вървял Хубилай към управлението. Неговият живот, издигането и закрепването му във властта, управлението на най-великата страна в света става в преломна епоха. Разцвет и крах бележат този отрязък от историята на Китай.

Той се ражда през 1215 г., когато неговият дядо превзема Пекин. До 1241 г., до смъртта на великия хан Угедей, неговото влияние в монголския двор не било забележимо. Баща му Толуй, най-малкият син на Чингиз хан, не се възприемал като претендент за престола на великия хан. Сведенията за ранните му години са оскъдни. Известно е, че младият Хубилай страстно е изучавал езда и стрелба с лък. Както и голямата част от монголците, той обичал лова. Даже и в напреднала възраст се отдавал на това занимание, което намерило отражение и в художествените платна. От дете получил традиционното за младите наследници от рода на Чингиз хан образование. Обучавал се при уйгурския наставник Толочу, към когото бил привързан и изпитвал силно чувство на благодарност. Ролята на уйгурите като учители на монголските първенци, се издигнала в империя Юан, когато през 1271 г. Хубилай хан издал официален указ, според който образование-

то на членовете на императорското семейство е привилегия на уйгурите.

В исторически трудове се отбелязва, че Хубилай старателно се обучавал в науките, особено във военното дело. В рода на Чингиз хан той се прочул като умен и проницателен, заради което от юноша му викали Съчън - Мъдрия.

Със смъртта на хан Угедей положението рязко се изменило. Жестока била борбата за наследството на трона. Управлението преминавало от един в друг от наследниците. Когато последният хан на единната Монголска империя Мунке умира през 1259 г., тя се разпаднала. Хубилай не могъл да удържи рухването, но станал основател на монголска държава в Китай - империята Юан. Към нея той включил Монголия, Манджурия, Източен Туркестан, Тибет и Корея където управлявал 35 години.

Върху развалините на някогашната единна световна Монголска държава възникнали други. Повече от десет години били необходими на Хубилай, след създаването на новата монголска империя Юан, за да обоснове и докаже своите амбиции за превъзходство над другите. За това му било нужно да стъпи на солидни юридически основи. Но провъзгласената от него през декември 1271 г. монголска държава в Китай - империята Юан и приемането на името Юан още през 1260 г. за управляваща династия на Чингизите в тази страна, означавало възприемане в определена степен на китайските традиции на държавно строителство. Монголските управници не били първите управляващи в Китай чуждоземни династии, възприемащи китайския опит. Във връзка с приемането на китайско име на неговата управляваща династия, първият монголски управляващ Китай приел едикт. Той упреждал предшествашите династии, властвали в Поднебесната, за отстъплението в техните названия от обичаите на простолудиято. Наричайки своята династия Юан, Хубилай хан избрал едно от традиционните в Китай обозначения на творческото начало на вселената. По този начин монголските завоеватели даже в името на своята династия не подминали да подчертаят универсалния характер на тяхната власт. Многостранните претенции на Хубилай и неговите приемници съвпаднали с настроенията на конфуциански образованите върхове на китайското общество. Те доловили пълно покриване на своя традиционен идеал за вселенска империя. И още нещо много важно - монголците в техните очи имали право да се смятат за законни управници на Китай, след като съумели да възстановят единството на Компромисната империя след столетия на разкол и военно противоборство.

Не е чудно, че в юанския двор имало достатъчно китайски съветници, стремящи се да придадат на управлението на чуждоземната

династия традиционно конфуцианско благоприличие. Много от тях били образци на самоотвержена преданост към своя господар, каквато била представата за дълга на честния чиновник. Хубилай хан оставил

следа на добър управник, без да се идеализира

В борбата за власт били прилагани всички възможни средства за отстраняване на съперниците и противниците. Даже, ако те са близки техни роднини. Хубилай не бил изключение. Арабска поговорка гласи, че няма родствени връзки между царете. Въпреки жестокото време, той проявявал благородство, непознато за неговия дядо Чингиз. Той умеел да прощава. Христоматичен е случаят с неговия пленник Арик Боке, когото не екзекутирал, а му позволил да си ползва предишните права и привилегии, макар и да го държал под особено наблюдение. Но с живота си се разделили неговите най-близки съратници.

В обкръжението на Хубилай хан имало много чуждоземни съветници - будисткият монах Хай юн, конфуцианците Чжао Би и Ту Мо, тюркският сановник Бухум от народа кангль, венецианецът Марко Поло.

Управникът изучил древните китайски съчинения - конфуцианските канони, посветени на проблемите на управлението на държавата. Проявявал особен интерес към законодателството на Китай в епохата на управлението на династията Тан. Любопитството му привличали и владетелите на династии от некитайски произход, което време на управление се смятало за „Златния век“ на китайската култура. Още преди да се възцари, Хубилай поръчал на китайски учени-конфуцианци да разработят закони за управлението на държавата и много скоро след това били публикувани. В тези кодекси се търкували важни въпроси за управлението на постоянно местно население, за стопанството, за строителството, за религията.

През 1264 г. Хубилай хан премества столицата от Каракорум в Ханбалък или Дайди на мястото на днешния Пекин. Административната структура на империята Юан била създадена от различни елементи на традиционната китайска система, която била широко използвана от монголците, привърженици на умерената политика по отношение на местното население на

Китай.

Шидзу, родоначалникът на новата династия Юан

осъществил определени реформи и преобразувания в областта на териториално-административната система на подвластните му земи. На територията на Вътрешна Монголия (Линбей) било учредено провинциално управление, дялящо се на управление по канцеларии и по миротворство. Административен център на тази система станал гр. Кайпин или Шанду. През лятото там се намирал централния държавен апарат на монголците.

По това време Хубилай заболял от подагра и други болести. Бил под непрекъснато лекарско наблюдение. Лекарства му доставяли лекарите мюсюлмани от обкръжението му. През 1292 г. по негово указание в столиците на империята Юан били учредени мюсюлмански медицински заведения „Куан хуей съ“ - „Императорски мюсюлмански болници“ и „Тай юан“ - „Императорска медицинска академия“.

Хубилай хан следвал заветите на своя дядо, който завещал

Търпимост към всички религии

и техните представители. В империя Юан царят привилегирован режим за духовенството от всички религии. Християните от различни вероизповедания, мюсюлмани, будисти от различни секти, привърженици на учението на Конфуций, дао, шаманисти-идолопоклоници били освободени от заплащане на данъци и получили специални хански грамоти, които защитавали имуществото на техните храмове от произвола на властта. За духовните стремежи на Хубилай хан има свидетелства от разноезични източници, от „Юан ши“ и Марко Поло до персийския летописец Рашид ад Дин.

От идването на Хубилай хан на власт в Китай, в историческите резултати от неговите действия, принципно се изменила геополитическата линия на силите в Стария свят. В Западна Азия - империята на илханите Хулагуид, в Източна Европа - столицата на Златната Орда, в Източна Азия - империята Юан. Заслугата на Хубилай хан е обединените на разпокъсаната от столетие Китай в единна държава. Между другото, наложеното от него административно деление е запазено и до днес. Той бил истински самодържец, с когото не може да се сравни нито един от останалите императори на династията Юан, напълно съответствайки на постулата на мъдреца Конфуций за родеция за управник, главното достойнство на когото е умението на управлява държавата.

При управлението на Хубилай хан били създадени предпоставки за безпрецедентна интеграция между културите, религиите и цивилизацията, въпреки че често това ставало чрез насилствено преселване на големи групи хора след завоевания или въвличане в тези процеси на авантюристи, търсачи на лесни печалби и приключения.

Освен това дейността на потомъка на Чингиз хан с китайско храмово име Шидзу и неговото обкръжение положили основите на китайската държавност в съвременните ѝ граници, включващи Манджурия, Вътрешна Монголия, Източен Туркестан и Тибет. Затова и мнението за Хубилай хан като обединител на Китай не е лишено от основание.

Людмила СЛАВЧЕВА